

Biverkningar av cytostatikabehandling

Differentiering enligt Traditionell Kinesisk Medicin

Examensarbete av Helena Lundqvist

Studerande på Akupunkturakademin
www.akupunkturakademin.se
Vårterminen 2007

Till min mamma som både tappert och framgångsrikt tagit sig igenom bröstcancer, cellgiftsbehandling och strålningsbehandling.

1 Inledning

När min mamma drabbades av bröstcancer, och efter två operationer skulle få cellgifter, fick hon en broschyr som berättade vad hon hade att vänta sig. Där framgick bland annat vilka biverkningar man kan väntas få av cellgiftsbehandlingen.

Den här uppsatsen kommer att beskriva dessa biverkningar ur ett TKM-perspektiv.

2 Cancer och cellgifter enligt västerländsk medicin

De flesta celler i kroppen har förmågan att dela sig – om och om igen. Det gör de för att det ska bildas nya celler som kan ersätta de som är gamla eller skadade. I cellerna finns gener som styr celldelningen. Om en gen skadas i en cell betyder det oftast inte cancer. Men om skadan exempelvis drabbar de speciella gener som styr celldelningen kan resultatet bli cancer; cellen börjar dela sig och bildar allt fler kopior av sig själv. De normala signalerna om att starta och stoppa celldelningen har slutat att fungera. De onormala cellerna – cancercellerna – delar sig ohämmat och tar ingen hänsyn till de friska celler som finns runt omkring. Fler och fler celler av samma slag bildas och cancer uppstår.

Cellgift – eller cytostatika – är en cellhämmare vars uppgift är att se till att en cell inte kan dela sig och på så sätt förnya sig. En cancercell förnyar sig snabbare än en frisk cell, och påverkas därför i större utsträckning än friska celler. Särskilt snabbt delar sig cellerna i benmärgen, tarmarnas slemhinnor, huden och hårrötterna. Det förklarar biverkningar som sänkta blodvärden, illamående, kräkningar och håravfall.

Några av de biverkningar man riskerar få av cellgifter är:

- Trötthet
- Andfåddhet
- Yrsel
- Infektionskänslighet
- Lättare att få blåmärken och blöda från småsår
- Håravfall
- Sköra slemhinnor
- Diarré/förstoppning
- Torr hud, hudutslag
- Smak- och luktförändringar
- Viktförändringar
- Illamående
- Menstruationsstörningar och sterilitet
- Minskad sexuell lust

Ovan nämnda biverkningar är beskrivna i en broschyr som delas ut till patienter, och det är dessa biverkningar som här kommer att analyseras enligt TKM.

2.1 Modern forskning

Sveriges Radios Eko-redaktion rapporterade den 27 november 2006 om en japansk studie, som visat att cellgiftsbehandling kan krympa hjärnan.

De japanska forskarna jämförde med hjälp av magnetkamera bröstcancerpatienter som opererats och fått cellgiftsbehandling med patienter som opererats men inte fått cellgifter. De delar i hjärnan som styr minnes- och tankeförmågan hade krympt hos de patienterna som fått cellgifter.

Tre år efter behandlingen hade däremot hjärnan återfått sin normala storlek. Hjärnan innehåller förutom nervceller också stödjevävnad och vätska och därför är det inte helt förvånande att cellgifter kan påverka hjärnans storlek, säger Håkan Olsson som är professor i onkologi i Lund.

Som vi kommer att se i denna uppsats, stämmer det även överens med TKM att cellgifter påverkar vätskorna i hjärnan.

3 Cancer och cellgifter enligt Traditionell Kinesisk Medicin

3.1 Vad är bröstcancer enligt TKM?

Bröstcancer upptäcks antingen via palpation eller mammografi. Vid undersökningen finner man en hård förhårdnad. Enligt TKM är en förhårdnad som inte flyttar på sig slem.

Bröstcancer beror nästan alltid på en kombination av slem och blodstagnation som uppstått på grund av en obalans i Chong Mai och Ren Mai.

De tre vanligaste mönstren som leder till knölar i bröstet är qi-stagnation, blodstagnation och slem. Den första av dessa, qi-stagnation, följs vanligtvis av de andra två. Inom TKM anser man att den qi-stagnation som leder till bröstknölar vanligtvis kommer som en följd av känslomässig stress – det kan vara lever qi stagnation orsakad av ilska, bitterhet eller undertryckt frustration, eller lung qi-stagnation orsakad av ledsamhet, oro eller sorg. Båda tillstånden påverkar bröstet och kan leda till knölar.

3.2 De förväntade biverkningarna analyserade enligt TKM

Trötthet

Trötthet är ett tydligt brist-tecken. Det är ett symptom på både qi-brist och blod-brist, dock ej nödvändigtvis kopplat till något specifikt organ. Eftersom mjälten är det organ som primärt ansvarar för produktionen av qi, är det sannolikt att mjälten är påverkad.

Broschyren skriver också om kroppslig trötthet, och eftersom det är leverns ansvar att hålla musklerna starka, så kan man misstänka att levern är påverkad.

Andfåddhet

Andfåddhet är ett tecken på att lungan är påverkad. I kombination med tröttheten är det troligt att andfåddheten beror på qi-brist i lungan. Det framgår inte i broschyren vid vilka tillfällen andfåddheten kommer, men sannolikt är det vid inandning, och det är i så fall ett tecken på att både lungan och njurarna är försvagade eftersom lungan inte förmår sänka qi, och njurarna inte förmår ta emot qi.

Yrsel

Yrsel kan bero på flera orsaker. En trolig förklaring i detta sammanhang är att yrseln beror på blodbrist som leder till inre vind. Mjälten har en viktig roll i blodproduktionen, men även levern och hjärtat kan vara påverkade eftersom även de är viktiga för blodproduktionen. Yrseln kan också vara ett tecken på att det extraordinära organet hjärnan är påverkat av cellgifterna.

Infektionskänslighet

Att patienten är infektionskänslig tyder på att hon har för lite Wei qi som cirkulerar på ytan och därmed inte kan försvara sig mot externa patogener. Tai yang (urinblåsan och tunntarmen) reglerar Wei qi på kroppsytan. Lungan ansvarar för att cirkulera Wei Qi på ytan. Detta tyder på att lungan och urinblåsan är påverkade. Eftersom Wei qi har sitt ursprung i nedre jiao, dvs njure och urinblåsa, kan vi sannolikt här även se en påverkan på njurarna av cellgifterna.

Lättare att få blåmärken och blöda från småår

Det är mjältens ansvar att se till att blodet håller sig i sina banor, och blåmärken och småblödningar är tecken på att mjälten inte förmår att hålla blodet på plats. Även hetta kan ge upphov till blödning, så det kan även vara ett tecken på ett hettatillstånd i kroppen.

Håravfall

God hårväxt på huvudet kräver rikligt med blod, och håravfall tyder på att det inte finns tillräckligt med blod hos patienten. Kroppshår hör till lungan, och ögonbryn hör till njurarna, och håravfallet antyder att även dessa organ är påverkade. Broschyren beskriver att håravfallet på huvudet kan fördröjas med hjälp av en ismössa, och det tyder på att håravfallet är en följd av hetta.

Sköra slemhinnor

Sköra slemhinnor tolkar jag som om de är torra och dåligt försörjda av blod och kroppsvätskor. De kroppsvätskor som bevattnar slemhinnorna är de lite kraftigare vätskorna Ye. Kroppsvätskor relaterar till samtliga Zang-organ, men de organ man i första hand associerar till är de som ingår i "Vätskornas axel", dvs mjälte, lunga och njurar. Till sköra slemhinnor räknas enligt broschyren även problem som grumliga ögon (blodbrist i levern) och blödande tandkött (hetta framförallt i magen).

Diarré/förstoppning

Diarré och förstoppning tyder på att vätskorna i tarmarna är påverkade. Diarré kan bero på att tarmarna inte kan ta upp vätska, eller att njurarna som kontrollerar vätskorna i nedre jiao inte orkar med detta. En annan möjlig förklaring till diarré kan vara att mjälten inte förmår omvandla vätskor samt utöva en höjande rörelse och på så sätt hålla vätskor på plats. Förstoppning kan tyda på att det finns för lite vätska i tarmarna, sannolikt på grund av hetta som torkar ut vätskorna.

Både att det blir diarré eller förstoppning tyder också på att mjälten som ansvarar för omvandling och transport är påverkad.

Torr hud, hudutslag

Huden tillhör lungan, och torr hud kan tyda på torka i lungan. Det kan också vara ett tecken på för lite vätskor i kroppen rent generellt, speciellt då Jin, den tunnare och ytligare kroppsvätskan, vars uppgift är att bevattna muskler och hud. *”Ye är det som fulländar och vitaliserar hjärna och märg, samt ger huden en hälsosam lyster” - Ling Shu kap 30.*

I broschyren framgår det inte vilken typ av hudutslag man menar. Hudutslag kan komma av exempelvis fukt och/eller hetta. Med tanke på övriga beskrivna biverkningar, är det sannolikt att utslagen är av hettakaraktär.

Smak- och luktförändringar

Förmågan att känna lukt och smak hör till en frisk shen, och att dessa sinnen är påverkade kan tyda på att shen är störd. Shen hör till hjärtat. *”När hjärtat är i harmoni, är tungan i stånd att skilja de fem smakerna” - Ling Shu kap 17.*

Smaken känner man i munnen, och munnen är mjältens öppning. Det innebär att mjälten är störd. Lukten registreras av näsan, som är lungans kroppsöppning.

Viktförändringar

Mjälten står för köttet i kroppen, dvs musklernas volym samt kropps fett. Både viktökning och viktnedgång kan förekomma under en cellgiftsbehandling. Båda är tecken på en störd mjältfunktion.

En viktnedgång är sannolikt följden av en försvagad mjälte som inte förmår nära köttet. Viktökningen är svårare att förklara i detta sammanhang. Det kan också vara ett tecken på en försvagad mjälte som producerar fukt/slem, dvs övervikt.

Illamående

Detta är ett tecken på att magen är påverkad. Magen ska sänka qi, men lyckas inte göra detta i tillräcklig grad. Broschyren råder patienten att inte stressa, eftersom detta kan förvärra illamåendet. Detta tyder på att en hetta i levern attackerar magen som därmed inte kan utföra sin sänkande rörelse.

Broschyren skriver också att man bör undvika cytostatikabehandling på fastande mage. Detta innebär alltså att problemen blir mindre med mat i magen – ytterligare ett tecken på att det är en bristproblematik eftersom problemet blir bättre om man tillför föda.

Menstruationsstörningar och sterilitet

För kvinnor blir mensen ofta oregelbunden eller försvinner helt. En utebliven mens kan vara ett tecken på att det föreligger en blodbrist. Det kan också vara en störning i levern eller Ren Mai.

Män kan bli sterila under behandlingen, och ibland också permanent efter behandlingen. Spermier är en essens, och steriliteten är ett tecken att essenserna inte är som de ska.

Minskad sexuell lust

Det är vanligt att man under behandlingen tappar den sexuella lusten helt eller delvis. Att uppleva sexuell lust kräver ett friskt hjärta, men även njuren och levern har en stark påverkan på lusten. Kejsarelden ska stimulera ministerelden som är grunden för bra sex och kärlek, och detta kräver en väl fungerande njure.

4 Sammanfattning av cytostatikans egenskaper

Bröstcancer är ett mycket starkt yin-tillstånd eftersom cancer yttrar sig som en förhårdnad (slem) som inte flyttar på sig. En behandlingsform för att motverka detta yin-tillstånd är att utsätta kroppen för ett ämne med en lika stark yang-effekt. Cytostatika är ett läkemedel med starka yang-egenskaper. Detta förklaras nedan.

Vi ser att biverkningarna kommer mycket plötsligt – vissa, såsom trötthet och illamående, kan komma i stort sett momentant, medan den biverkning som kanske tar längst tid, dvs hårfall, endast tar två veckor. Allt detta måste räknas som plötsligt – dvs ett yang-tecken i sig.

Samtliga zang-organ och många fu-organ skadas av cytostatikan vilket visar att den har mycket stark effekt.

De biverkningar vi ser karaktäriseras av brist och uttorkning. Detta torde vara effekten av att cytostatikan utvecklar en stark hetta i kroppen som konsumerar yin i form av qi, blod, vätskor och övriga essenser. Kroppsvätskor relaterar till samtliga Zang-organ, men de organ man i första hand associerar till är de som ingår i ”Vätskornas axel”, dvs mjälte, lunga och njurar. Vätskorna produceras av mjälten. Dessa stiger sedan till lungan som distribuerar ut den i kroppen via en spridande och sänkande rörelse. Njurarna har ett övergripande ansvar för hela vätskemetabolismen vilket innebär ett ansvar för mängden vätskor och deras cirkulation. Uppenbarligen lyckas inte njurarna med detta

Slutsatsen blir således att cytostatika utvecklar en stark hetta i kroppen, vilken medför att essenser konsumeras.

5 Behandling

För att underlätta för patienten under behandlingstiden kan man både utföra akupunkturbehandling, men också uppmuntra till egenvård. Behandlingsstrategin är att stärka qi, blod, yin och essenser, samt eliminera tomhetshetta i hela kroppen.

Det är viktigt att man visar stor hänsyn till den stora påfrestning patienten genomgår, och respekterar att patienten inte alltid har den energi som krävs för att orka bli behandlad med exempelvis akupunktur. Man kan då välja mildare behandlingsteknik såsom att hålla på akupunkturpunkterna istället för att använda nålar.

5.1 Förslag till akupunkturbehandling

Beroende på vilka biverkningar som är mest påtagliga för patienten, bör punktvalen anpassas efter patientens individuella tillstånd. Följande punktval kan ses som förslag på en generell behandling av biverkningarna.

Punkt	Motivering
Ki 3	Stärker njuren, främjar lungan samt eliminerar tomhetshetta.
Sp 6	Främjar qi- och blodproduktionen genom att stärka mjäta, njure, lever och mage. Stärker Yin.
Lu 9	Stärker lungan, reglerar qi och blod, motverkar tomhetshetta, sprider och sänker lungans qi
Ren 4	Mötesplats för ren mai, mjälte, lever och njure. Stärker yuan qi samt främjar essenser.

Observera att det endast är biverkningarna som behandlas. Enligt kapitel 4 i Hälso- och sjukvårdslagen, tidigare kallad Kvacksalverilagen, är det i Sverige inte tillåtet att behandla själva cancer.

5.2 Förslag till egenvård

Nedan föreslås några enkla råd till egenvård.

Sea band

Sea band är en produkt som säljs på Apoteket. Det är en mudd med en plastknopp på. Man sätter mudden på handleden så att plastknoppen trycker mot Pc6. Man sätter på bandet en dag innan cellgiftsbehandlingen och har den på till en vecka efter behandlingen. Detta minskar besvär av illamående.

Qi gong

Att utöva någon form av kroppslig rörelse är viktigt för välbefinnandet även under en så svår period som cellgiftsbehandling. Genom att utöva qi gong uppnår man ökad cirkulation i kroppen utan att belasta den hårt. Utöver detta har qi gongen många medicinska effekter som inte redovisas här.

Jobs tårar

Jobs tårar är ett slags frö, även kallat pearl barley, vars egenskaper bla är att stärka mjälte, lunga och njurar, samt stärka yin och qi. En lagom mängd är att koka en matsked frön i en halv liter vatten i 20 minuter. Avkoket dricks sedan under en dag fördelat på ca tre tillfällen. Drickes dagligen under perioden från några dagar före till ca en och en halv vecka efter cellgiftsbehandlingen.

Grytor/lagad mat

Det är viktigt för välbefinnandet att tillföra kroppen vätska i former som den kan ta till sig. Bra i detta sammanhang är att äta grytor, som innehåller lagad varm mat med mycket vätska. Grytorna får gärna innehålla grönsaker såsom tex broccoli och sötpotatis. Man ska undvika mat av varm/het karaktär såsom stekt eller starkt kryddad mat.

Kokta päron

Päron kokade i vatten med en aning socker tillsatt är en söt och god efterrätt eller mellanmål som stärker yin i kroppen samt tillför vätskor. Päron har dessutom en avgiftande effekt.

Cane & Imperatae beverage

Detta är ett pulver som man blandar med hett vatten till en varm och god dryck med söt smak. Dess effekt är att den eliminerar hetta i lunga och mage, främjar produktionen av vätskor och befuktat torka. Den har fler egenskaper också, men det är framförallt dessa man vill dra nytta av i detta sammanhang. Pulvret finns att köpa i välsorterade kinesiska matvaruaffärer.

Ljusglimtar

Försök lägga in ljusglimtar i tillvaron, såsom att lyssna på en ljudbok, träffa någon du tycker om, sitta i skuggan och titta på träden som rör sig i vinden, titta på en favoritfilm på tv. Det gör att dystra tankar skingras och tiden går lite fortare.

6 Referenser

- Frågor kring cytostatikabehandling, en informationsbroschyr för patienter och anhöriga. Broschyren författad av sjuksköterskorna Sussanne Börjeson och Helen Löthman, och utgiven av GlaxoSmithKline AB
- Traditionell Kinesisk Medicin del I och II, Reijo Pöyhönen
- Diagnosis in Chinese Medicine, Giovanni Maciocia
- www.cancerfonden.se
- Kinesisk kostlära, Peter Torsell
- Sveriges Radios radiosändning av Ekot den 27 november 2006, samt utskrift av densamma under rubriken "Cellgifter kan krympa hjärnan", <http://www.sr.se/ekot/artikel.asp?artikel=1059587>
- <http://www.tcm-treatment.com/herbs/0-baimaogen.htm>